

LØYPE S

STOREMYR

KULTURSTIER I SLAGEN

I SLAGENDALEN OG FJORDEN,

gamle eiendomsstrukturer

Stedsnavn og gårdsgrenser kan fortelle mye om menneskenes oppdeling og bruk av landskapet.

I Slagen er ikke gårdsgrensene enkle å benytte som historiske kilder, fordi sjøfart og saltutvinning var næringsveier som bevirket hyppig salg av eiendom. Stedsnavnene og gårdsnumrene gir verdifull informasjon og viser et gammelt eiendomsmønster hvor gårdene i Slagendalen eide jord og strandretter ut til Oslofjorden.

Basberggårdene kan ses i sammenheng med Basberggrønningen og området ned til Skallevold og mot Ringshaug, Bø har navnsatt Børønningen (stolpe nr 10) og Bøenga senere kalt Strandenga ved Bliksekilen, Romgårdene hadde Feskjær, Rørås hadde Saltkop og Oseberg eide området ved Volden (stolpe nr 1). Veiretter, beite- tang- og fiskeretigheter har alle de store gårdene i Slagendalen hatt i kyststripen mellom Ringshaugbukta og Åsgårdstrand.

2 KULLGROPER

Gropene i terrenget her er ca 2-3 meter i diameter og snaut 0,5 meter dype. I disse gropene ble det produsert trekull. Prosessen for å lage trekull var slik: Gropene ble gravd ca 1 meter dyp, dernest ble det lagt brennbart og lett anten- nelig virke i bunnen. Over dette virket ble det stablet tett i tett med ved. Over veden ble det lagt granbar som igjen ble dekket av torv. Det brenn- bare virket i bunnen ble antent, og når dette tok fyr tettet man oksygentilførselen med torv, slik at forbrenningen skjedde med lite oksygen og helt uten flammer. En sur røyk steg opp mellom torvene. Veden ble forkullet i løpet av noen døgn. Men man måtte passe på at det ikke tok fyr, for da brant alt sammen opp. Her ute sov karene som passet kullgropene.

3 JETTEGRYTER

Tar du deg en avstikker fra kulturstien, ca 150 meter sørover i lysløypa, vil du på vestre side se skilt som forteller om jettegryter som går hori- sontalt inn i fjellet. Jettegrytene ble til under siste istid.

4

TORVUTTAK I STOREMYR

Hassummyra, eller Storemyr, vitner taust om arbeidsomme dager, da torvskjæring var del av en industri i Slagen. Saltverket på Vallø (1742-1853) hadde etter 40 års drift forbrukt så mye ved at torv ble benyttet som brensel. Kart fra ca 1760 viser at både Bekketjønnyra og Hassummyra ble brukt. Fra Bekketjønnyra ble det i 1790 stukket 1 million torver, som tilsvarte 300 favner ved. Fra Storemyr ble det tidlig på 1800-tallet levert torv til Saltverket på Vallø og egen vei ble anlagt for dette formålet. Store lagerhus sto langs veien i myra. Hvis du bruker øynene godt, ser du rester av en grunnmur til et lagerhus noen meter nordvest for stolpen. Fra 1775 til 1814 ble det levert 77000 lass torv til brensel. Etter saltverkets tid ble myra fortsatt brukt og særlig fra 1876 til 1879. Da trengte Vallø Glasverk brensel. Veien ble rustet opp, og i sommermånedene jobbet 30 mann med torvskjæring i myra. Torven var en ressurs og ble brukt til brensel og strøtorv i stall og fjøs. Myra var delt opp i langsmale eiendomsparceller som vi ser spor av langs veien.

5 LILLEMYR OG SOMMERFJØSET

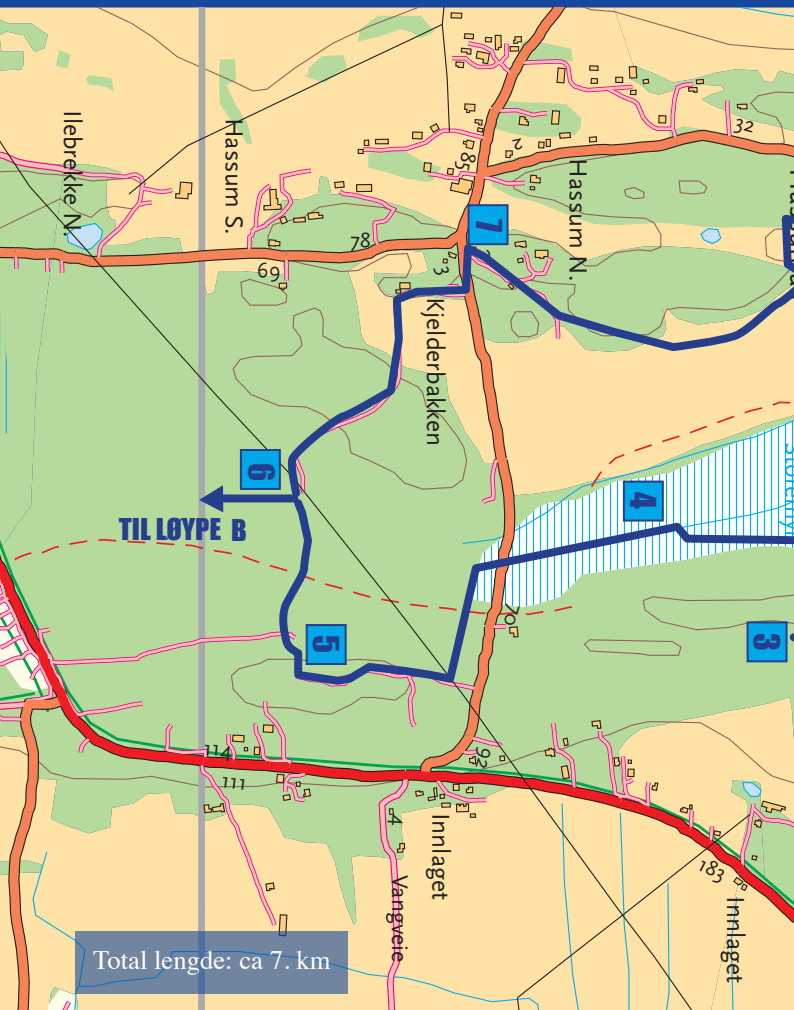
Skillet mellom Storemyr og Lillemyr går langs den gamle kirkeveien som krysser myrområdet på sydsiden av Innlagveien. Mens Storemyr også var kalt Hassummyra, var Lillemyr hovedsaklig underlagt gårdene på Horgen og Bø. I dette området lå det et sommerfjøs med tilknytning til Horgen. Dette sommerfjøset var i drift til langt inn på 1900-tallet, men er nå helt overdekket av jord- og steinmasser. Sommerfjøs er kjent langt tilbake i tid og ble etablert for å avlaste beiteområder i tilknytning til hovedbølet. Ordningen kan på mange måter sammenliknes med seterdrift andre steder i landet, som skapte en sesongmessig livsstilsvariasjon både for gårdsfolk og fe. I ettertid har slike sesongmessige driftsformer fått et romantisk skjær over seg.

6

TUSENÅRSEIKER OG
DENDROKRONOLOGI

Mange steder støter man på navnet “Tusenårseika”, det vil si et stort eiketree som folk mener er utgammel, men hvor gamle er de største eiketruer? For å bestemme alder på trer har forskere telt årringer på levende eiketruer samt eiketømmer som finnes i gamle bygninger og på stokker og bord fra arkeologiske funn. Forskere har satt sammen denne kunnskapen (dendrokronologi) og kan på den måte datere når tømmer er hugget. Hvis barken er bevart kan de si når på året treet ble felt. Store eiketruer er som oftest råtne inne i, men selv om de hadde bevart sine årringer ville få av “tusenårseikene” vært eldre enn 400 år!

I Norge kan vi følge årringene for eiketruer tilbake ca 370 år. Vi må derfor bruke danske og svenske kurver for å datere eldre eikestokker. De yngste eikestokkene som er brukt i Osebergfunnets gravkammer er hugget sommeren 834 e.Kr. Det finnes en egen vekstkurve for furu som brukes til aldersbestemmelse av gamle kirker.

7 STEDSNAVN I SLAGEN

Noen av gårdsnavnene i Slagen har personnavn i seg som vi kjenner fra norrøn mytologi: Hassum kan komme av Hod sammensatt med –heim, Basberg kan bety Balders berg, det er dog mer tvilsomt om Oseberg kan tolkes som æsenes berg. Sentralt i Slagen ligger gården Bø som betyr bolig. Slagen kirke ligger på Bøs grunn og viser at denne gården hadde en sentral geografisk, men og politisk plassering i landskapet. Horgen kan tolkes på to måter, enten som et horg, en kultplass med etterleddet –vin, men horg kan og betegne en forhøyning, en fjellkulle, hvilket og stemmer godt med Horgens plassering. Ilebrekke er trolig et navn som betegner vannoppkommer i grunnen, såkalte iler sammensatt med –brekke som betyr bakke eller skråning. Kjeldebakken er nok avledet av samme fenomen som Ilebrekke.

8 GÅRDSVEI OG FEGATE

På hver side av veien er det reist steingjerder som leder folk og fe. Slike fegater var vanlige i det gamle bondesamfunnet, men er ofte

ryddet bort som følge av mekanisering og økende krav om framkommelighet med maskiner.

9 AMERIKA

Opprinnelig het dette småbruket Hassumrønningen og det bodde husmenn her fra 1770-årene. Fra ca. 1830 er småbruket bare blitt kalt Amerika. Dette navnet kan ha sammenheng med utvandringen til Amerika på 1800-tallet, kanskje helst som følge av at noen kom tilbake derfra. Det er imidlertid uvanlig at navnet dukker opp så tidlig som 1830, før den store utvandringen fra Norge fant sted.

Det har vært vanlig å tidsfeste rødnavn til nyrydningstiden etter vikingtiden, -rønning navnene er yngre. Det er imidlertid navnene som dateres, ikke nødvendigvis en opprinnelig bruk av landskapet. Senere navnsetting som Øde Horgen og Øderønningen betegner plasser uten brukere. Mange plasser ble lagt øde i årene etter i 1349. Flere pestepidemier rammet folk også i århundrene etter Svartedauen.

IO SE NR I

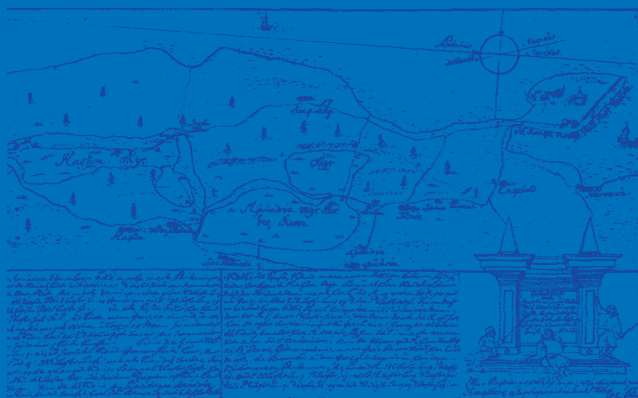
II LANGBREKKE OG GRINDBAKKEN

Langbrekke var husmannsplass og lå under Bøgårdene, med grense til Studsrød. Grindbakken lå like nord for Langbrekke og forteller om grenser, men og om ferdselen fra Slagenbygda og eiendommene ved fjorden. På Langbrekke bodde Kristen Østensen Langbrekke (1797-1851). Han var kjent for å være flink til å årelate (tappe kroppsvæsker), og var litt av en ”bygdedoktor”. I bygdeboka står det: *”Det fortelles at det spøkte utrolig meget i huset til Kristen... Alt rørlig ble flyttet, løftet på og slengt omkring, og det hendte midt på lyse dagen og like for synet på folk”*.

I2 STUDSRØD MED KONGSMERKE

Gårdsnavnet Studsrød er nevnt i Biskop Eysteins Jordebok over det geistlige gods i Oslo bispedømme i slutten av 1390-årene. Navnet Studsrød har nok sin opprinnelse i en sammensetning av det gammelnorske mannsnavnet Styrr og rød, eller rydning. Gården deler Bøgårdenes eien-

dommer, og er trolig skilt ut fra Bøgårdene tidlig i middelalder. Gården hadde egen liten flomsag. Sagen på Studsrød lå øde i 1795 og restene etter den skal visnok ha blitt ryddet bort noen år senere. Studsrød har hatt tilknytning til ødeplassen Kongsmerke fra tidlig på 1600-tallet. Det opprinnelige navn var sannsynligvis Konungsmork, dvs. Kongsskogen. (mork betyr skog).

Kart over Vallø Saltverk, Bekketjønnyra og Hassummyra fra ca 1760. Kartet viser hvilke ressurs myrene representerte, ved å overdrive størrelse og utelukke andre elementer i landskapet.

Sem Grunneierlag
Tønsberg kommune
Tønsberg og Omegn Turistforening
Tønsberg Historielag
Fylkesmannen i Vestfold

TEKST: GANSUM FORTIDSPRODUKSJON

DESIGN: LILAND DESIGN

2007

www.tonsberg.kommune.no